

DE WAPENVLIEG *CLITELLARIA EPHIPPIMUM*
TERUG VAN WEGGEWEEST
(DIPTERA: STRATIOMYIDAE)

Wiesje Korf & Laurens van der Leij

Sommige soorten hebben een waas van geheimzinnigheid om zich heen. De gebruiker van een determineertabel sleutelt er nooit op uit en de soortbeschrijving gaat stevast vergezeld van mededelingen als 'sinds 1900 niet gevangen', 'sinds 1950 op twee plaatsen in Zuid-Limburg aangetroffen' of 'Van Aartsen ving deze soort bij Otterloo'. Het lijkt er soms op dat de schrijver hiermee wil aangeven dat de soort niet door gewone stervelingen in ons landje is aan te treffen.

De wapenvlieg *Clitellaria ephippium* (Fabricius, 1775) behoort ook tot dit rijtje geheimzinnige soorten. De enige, en dus laatste, waarnemingen werden door Van den Brandt gedaan bij Venlo, tussen 1870 en 1880 (Brugge 1987). Volgens Brugge (schrift. med) is het gezien de nabijheid van de Duitse grens echter niet helemaal zeker of de vindplaatsen allemaal wel op Nederlands grondgebied lagen. De soort kent een Midden-Europese verspreiding (Rozkošný 1983) maar is in het noorden van haar verspreidingsgebied zeldzaam of al jaren niet meer waargenomen. In België is de *C. ephippium* de laatste jaren enkele malen gevangen, onder andere op de St. Pietersberg (schrift. med. B. Brugge). De verwachting was dan ook dat de soort in Zuid-Limburg zou opduiken.

Over de biologie van *Clitellaria ephippium* is weinig bekend. De larven leven in nesten van de algemene mierensoort *Lasius fuliginosus* (Latreille, 1798). De wijfjes leggen de eieren in de onmiddellijke omgeving of zelfs in een van de ingangen van het mierennest. De ontwikkeling van de larven zou drie tot vier jaar duren (Rozkošný 1983). Wouter van Steenis (schrift. med.) nam de soort in Zuid-Frankrijk eierlegend waar bij de nesten van de eerdergenoemde *L. fuliginosus*.

Figuur 1
Clitellaria ephippium, vrouwtje, Jammerdaal, 1999. Foto Hanneke Hovens.

Figure 1
Clitellaria ephippium, female, Jammerdaal, 1999. Photo Hanneke Hovens.

De tweede schrijver was door district Zuid van de NJN uitgenodigd om excursies te leiden tijdens een voorzomerkamp bij Venlo. Het kamp had zweefvliegen als onderwerp, maar die werden op 19 juni 1999 nauwelijks aangetroffen. Dit ondanks de brandende zon en redelijk wat bloeiende planten op een mooie open plek langs een onverhard fietspad. De stemming dreigde wat in te zakken toen de tweede auteur een circa 12 mm grote zwarte wapenvlieg met een fraai roodbruin behaard borststuk en indrukwekkende doorns op het schildje ving (fig. 1, 2, zie ook kleurenfoto op achterzijde kaft van dit nummer). Omdat geen van excursiegangers ooit een dergelijk beest had gezien werd de tabel van Brugge (1987) erbij gepakt. Na drie determineerstappen was de soort op naam gebracht: onmiskenbaar en onwaarschijnlijk. Toch kwamen we ook bij een tweede keer kijken weer op *Clitellaria ephippium* uit; inderdaad zo'n soort waarbij in de tabel zo'n bemoedigende opmerking staat: 'Uit Nederland van slechts 1 oude vindplaats bekend: Venlo'. Het exemplaar is opgenomen in de collectie van de tweede auteur.

De vindplaats ligt in de gemeente Tegelen, in een gebied dat plaatselijk bekend staat als Jammerdaal (Amersfoortcoördinaten 208 372). Vanuit dit kilometerhok loopt een onverhard pad naar het noord-noordwesten het kilometerhok 209 372 in.

Figuur 2

Clitellaria ephippium, vrouwtje, Jammerdaal, 1999. Achteraanzicht, waardoor de 'bewapening' van het borststuk goed zichtbaar is. Foto Willem Renema.

Figure 2

Clitellaria ephippium, female, Jammerdaal, 1999. Rear view, clearly showing the spines on the thorax. Photo Willem Renema.

Onder dit pad zijn een aantal tunneltjes aangelegd voor de verdwenen smalspoorkleireintjes, die pendelden tussen de inmiddels gesloopte steenfabriek en de in het bos gelegen kleiputten. Aan de oostelijke zijde naast het pad is een open plek die zich letterlijk op dezelfde hoogte als het pad bevindt.

De vegetatie bestond uit grassen en kruiden met in de zoom Japanse duizendknoop, braam, brandnetels en distels. Het exemplaar, een vrouwtje, werd 's ochtends om een uur of elf gevangen. Het zat in de noordelijke zoom van de open plek op een blad vlak bij de grond te zonnen. Doordat we geen van allen iets van mieren wisten kon er verder geen onderzoek naar de mierenfauna gedaan worden. De vindplaats werd de volgende dag weer bezocht, maar *C. ephippium* werd niet aangetroffen.

Dankwoord

Hanneke Hovens wordt bedankt voor het beschikbaar stellen van de foto's en Wouter van Steenis en Ben Brugge voor aanvullende informatie.

LITERATUUR

- Rozkošný, R. 1983. A biosystematical study of the European Stratiomyidae (Diptera). Volume 2.
– Series Entomologica 21: 1-431.
Brugge, B. 1987. Wapenvliegengtabel.
– NJN, Amsterdam. [derde druk]

SUMMARY

Clitellaria ephippium, rediscovered in The Netherlands after 100 years (Diptera: Stratiomyidae)

Clitellaria ephippium has been found in The Netherlands only between 1870 and 1880 near Venlo. In 1999 a female of this beautifully coloured fly was caught near Tegelen. This locality is very close to the first site, in the northern part of the province of Limburg.

W. Korf

Goudenregenstraat 27
5644 PH Eindhoven

L. van der Leij

Van Coehoornplein 35
5223 BV 's-Hertogenbosch